

Darvasi László

Az elbeszélés szelleme

regényrészlet

*... Mindenesetre az elbeszélés szelleme valami olyasmi,
ami minden részletében érinti a szöveget, mintegy kiárad
rá – ha már pünkösöd körül vagyunk.
Részlet Radnóti Sándor egy magánleveléből.*

Ritkán érzik át az emberek, mennyiféle történésnek a részesei. De hogyan is lenne elbeszélhető minden, nem is szabad ilyesmit akarni, célul kitűzni, azt a meg nem számolható eseményt, az a sok testi mozdulatot, az elmének és a léleknek azt a megszámlálhatatlan kedves vagy kevésbé gusztusos játékát, mely mind olyanná válhat, akár az égbolt egy valaha volt augusztusban, amikor, akár az erkélyről dobált gyufafej, hull a csillag.

Mindent megígért, semmit sem ad.

Semmit nem adott, minden nálad lehet.

Hogy amikor elbeszél az ember, arról a beszédről, arról a történetnek nevezett cselekménysorról vagy egy mozdulatlan testben tomboló vágyakozástól eszébe jut egy másik elbeszélés, amiről szintén felvillan egy következő, és így tovább. Tucatnyi elbeszélés suttog és mocoog, lassan száz, egymásba kapaszkodnak, mint a kezek, ölelik és szorítják egymást, tolják, cipelik a másikat, kifosztják, eltagadják, valóban olyanok lesznek, akár az emberek, akik egy sárga dobozban, a villamoson vagy vonatkupéban utaznak, lökdösik egymást vállal, idelépnek, odataposnak, még a céljuk sem azonos, mert az egyik hamarabb, a templomnál leszáll, a másik a kocsmánál, a fatelepnél, a kikötői irodánál, a másik meg még a végállomáson is bóbiskol, előrebukott fejjel, a táskáját magához szorítva, mintha abban a csatos bőrtáskában lenne az élete értelme, az élete meséje, az az elbeszélés, ami az első volt, ami a többi elindította, útra keltette.

– Ébredj már, kisgyerek, nem az ágyban heverészel!

– Végállomás?! – pattan máris Emil bácsi.

– Ahogy mondd.

– Felnőtt férfi vagyok. Csak kisművésű. Mi lesz most énvelem?

– Azt én nem tudom. Leszáll, vagy vissza méltóztatik.

– Akkor maradok ülve.

– Maradjon. De új jegyet kell venni, ugyanis körözni, ha nem tudná, a ringlisipilen lehet.

Olyan lesz az a házunk, ahol élünk, olyan lesz a kert, ahol időnket töltjük, hogy bárhol és bárhol elénk bukkanhat ez vagy az az emberi lény. Egy-két ecsetvonással, néhány dallammal a világ

elé tárja személyiségének jegyeit, unalmát vagy varázsát, és ha ezt megteszi, mi úgy fogjuk föl, mint valami magától értetődő eseményt. Ám ha azért vezetett erre az útja, hogy megöljön bennünket? Az életedre pályázik? A pusztítás nagyszonya karolt belé, míg erre sétált?

Itt van például egy utcakő. De macskakőnek is nevezték. Halvány és szürke, röpülés közben alig hallható surrogó hangja van. Nem fent, nem éjben, nem távoli ködökön át röpült, nem milliók által láthatva is akár. Miért indul útnak a kisváros reggeli fényében, hogy elszáll trécselő kofák, mindentudó vásári asszonyok arca előtt, akiknek még csodálkozni sincsen ideje, akik föl se fogták, az az utcakő miért azt találja el, akit eltalál, s annak mi lesz a jelentősége.

Eltalál egyáltalán valakit?

Spinger Éva észlelte, valami nincsen rendben a fiúval, és óvatosan, mintha törhetne benne csont, a lélek táplálta ágacska, magához vonta Ármint. Éva megérezte a férfit és gyermeket keverő test túlvilági didergését, melyet csak anya érezhet, ilyesmire az apáknak, bírhatnak bármekkora szívvel és erővel, sem érzéke, sem rálátása nincsen. Egy apa számol, a folyó vonuló vizét nézi, örvényeket és átkelőket, tanácsa görögös természetű, láss, tudd meg, utazz. Mászd át azt a kerítést. Ott a hegy, fuss föl rá, fogd meg a kecskét.

Az anya megkérdi, ruhád, öltözéked miféle. Mi bánt, hogy segítek?

Egy apa azt mondja, ne higgy, figyelj.

Egy anya azt mondja, légy óvatos és szeress.

Éva ölelte a gyermeket, suttogott hozzá, ringatta, csitította, mintha most született volna. Árminom, kicsi fiam. Milyen távolról érkezett az a remegés, messzebről akár a csillanó mákszemekkel megszórt égbolt fényei. De közel is volt, akár a fülbe súgott mázel tov. Az istenből tépett, személyes kis cetli, a lélek, részesüljön megértésben és bizodalomban, ezt üzente, ennyiért könnyörgött a remegés, mintha egy hosszú, szél fújta, idáig eregetett fonálon egyensúlyoztak volna a szavak, melyek végül elbeszélte sorssá állnak majd össze. Most már a gyerek gyöngé hangja is csatlakozott a didergéshez, egy sírgödör ásásának nehézségeiről dadogott, melyhez, így beszélte öntudatlanul, volt szerencséje a holdtalan, Tisza-parti éjen, hol surranó vadaktól reccsen az erdő és úgy lélegzik a loboncos fáktól birtokolt ártér, mintha tüdőbeteg isten lenne, és ahol a tisztáson a heverő halott egyszer csak megéledt, néhány koppanó pillanatra csupán talán, fölült, vagy csak fekve mondta a gödör nehéz földjével, a vaksisággal bajlódó, a rendőrautók benzinfüstjétől még mindig köhécselő Árminnak,

fölkönyökölt a szétvert arcával, és a gyerek látta és hallotta,
hogy így szól gyöngé, de érthető hangon,
senki sem hal meg ingyen,
én sem, fiam, a halálunknak ára van,
és hogy ez mekkora ár, félfillér vagy milliók, azt lehet befolyásolni,
azért lehet tenni, vagy szarni kell rá, mindegy,
de ő, Tibi bácsi, a bolondok bolondja, megtette, amit kellett, és a halála áráról kiállított nyugta
elég borsos árat tartalmaz, és át is lesz nyújtva hamarosan.

Fizetni fogsz, Barotány, a jó бүdös kurva anyádat.

Te gyilkos.

Ezt mondta még az illető, akinek Ármint a gödröt ásta, így nyilatkozott az agyonvert Tibi bácsi.

Éva nem értette miféle láz mesélteti a gyerek sebes száját, csak annyit érzett elég biztosan, olyan magabiztossággal és félelemmel, hogy az életét is feltette volna rá, Ármint nem beszél valótlan.

Csak nem úgy beszél, ahogyan a többi. Most már egyre többet jár a szája. Egyre kevesebb csöndet hagy. Az anya megértette, hogy borzalom történt a gyermekével és mással is. Szörnyűség! Ez nem cőresz, súlyosabb annál. Tudta, hogy a fiút nagyobb nál is nagyobb baj érte, és hogy most ezt a bajt nemhogy orvosolni nem lehet, de még csak korrigálni sem nagyon, helyettesíteni sem, ahogy fájdalom helyébe édes krémeket, gyümölcsös masszákat kenünk. Imádkozunk. Avatkozzon be az Úr, ha és amennyiben.

Igyunk egy kicsit, fiam.

Igyunk, anyám.

És ittak, mintha egymás szájából.

Magyarok pálinkája.

Na, és az igaz, hogy Leib rabbihoz elment a Sanyi nevű magyar gyerek kiokosodni, mielőtt a háborúba masírozott volna?

Én a háborúba megyek, mi a dolgom nekem ott, maga mit mond?

És a tudós Leib rabbi megmondta, van ez a tíz parancsolat fiam, tudod, annak az első pontja. Hát például. Ezt szem előtt tartani valamiképpen.

Míg Éva és Ármin beszélnek, a lányok, Springer Éva nagy lányai, Rebeka és Mirjam, alszanak, mint az asztal sarkán felejtett édes kása. Ilyenkor van oda Arany Áron is, az apjuk. Nevet a sok megszámlolt babszem, borsószem, csicsóka. Kalodás úr, a stróman, éppen másik oldalára fordul. Sátoraljaújhelyen vagy Miskolcon kapál napközben Gold boltos úr, hol bölcsészdoktorok, bankár tisztviselők és kispesti suszterek billegnek a lapátokkal vagy csákányokkal, saját, hevenyészett árkukba esnek a nagytudásúak. Mint Ármin tette néhány órával odébb. Az urak még nem mennek el annyira rossz kedvvel az invitáló szóra, de egy kis szorulást visznek azért, egy szívítájéki nyomást, így-úgy hasmenést is, vagy hogy egy Auditórium Maximum méreteihez szokott szájra egyszeriben rájön a dadogás, ö-ö-örmeister úr. Mi a fasz van, doktor úr. Hogy kis vízzel bekapná a Valeriánát. Lehet nagy vízzel is, majd a fejét dugom a csatornába, a hordóba, a faszom tudja hová.

Egyre bajosabb hely lesz ez az úgynevezett munkatábor, musz, musz, szerencsére nem a négyszázados klubja az övé, Arany Ároné, hová a politikailag megbízhatatlanok soroztatnak, s ehhez képest viselkednek is velük. Azokat baszogatják, enyhén szólva. A tökömre tetszett állani, kérem szépen. Nahát, pofázol. Á, pont oda kíváncsoztam, Weisz úr, a tökére állani. De hát mit érdemel egy fölforgató, egy anarchista, egy magyar kommunista. Zsidó csőcselék, hűtlen gecik. Be lettek fogadva, és tönkretesznek mindent, ami magyar. Föld, szerszám, szó, zene, vers.

Ez az élet, doktor úr, mondják emezeknek, kik nem a négyszázados klubjának tagjai, némileg barátságosabb tónusban. Nyálazgattuk az ujjunkat a könyvtárban, levéltárban, ugye.

Köpjön a tenyerébe, könnyebb lesz. A slájm nem jó, az ragasztja. A nyál is ragadóssá teszi a tenyeret, de nem annyira. Ha szarás kívánságának az esete forog fenn, kis bokázás után szólni tesszik, engedéllyel visszük a seggünket bálozni, petárdázni a latrinára, értjük egymást?

Köpjön már, na.

Mondtam, hogy a slájm nem jó, az istenit az értetlen fejének!

A Gold lányok veszekednek, perelnek, mint a rossz, piaci asszonyok. Rebeka a halálról olvas a legszívesebben. Finom lesz, anyám. Jó lesz. Kóserhalál, hahaha. Ki nem állhatják, folyton tépik egymást a Gold nővérek. Mirjam, kinek fő életeseménye a kleptománia, azt mondja, ő el tudja lopni a halált. Csiribú, csiribá. Volt, már nincsen. Hol van, hahaha. Ki látott még ilyet. Nevetnek.

Ez az Ármin gyerek meg olyan óvatlanul serteptétél a világban, mintha Isten szorongatná az izzadó kezét. Aztán meg csak remeg, ha ráköszön a baj. És hadoválni kezd, így Tibi bácsi, úgy Tibi bácsi.

Úgy világít bármelyikünk, mint fehér kavics a tiszta vizű meder alján. Micsoda távolság van közöttünk, ember és ember között, szeretsz, nem szeretsz, megmérhetetlen.

Ó, valóban?

Nem akarjuk ezt a távolságot. Meg akarjuk haladni. Ezért aztán szólni kezd mindegyik lélek, beszélnek, sűgják, suttogják, kijelentik, kiabálják, sikítják, ordítják, bömbölik, hogy végül, akár egy nagyzenekari műben, szól az is, ami nem, mint, mondjuk, Mahler ötödik szimfóniájának a negyedik tételében az a nagyon lassú betét, vagy mint Sztravinszkij Tűzmadarában, Beethoven Bagatelljében hallatszik, a kerti lócára fektetett cimbalom feszes sírásában, a sulyok fecskefejének ütemes puffanásaiban, a sulykolásban, a szapulásban, a tüdőbeteg ugatásában, titkos átkok elszuttogásában, hogy ebben a reccsenő fehér ingben halj meg, János, ebben, és Radu Kipter ablakából kiáradó amerikai dzseszszennyben, az évszázados horkolásban, a harákolásban, ez lesz az elbeszélés szelleme, ez az életvásár, ez a néma bál, ez a hangzás, az elemi erő zabolátlan, üvöltő zajaival, a vonyítással és lánccsörgéssel, esőkopogással, azzal a könnyököt reccsentő mozdulattal, ahogy a miniszterelnök a pisztoly után nyúl, *hullarablók leszünk*, a leggyalázatosabb nemzet, benne van ebben az elbeszélésben ez is, ahogy az is, hogy egy sánta fiú táncolni tanul, a gyöngébb, görbébb láb surranó, csuszolódo mozgása a jobbik után, a testvére éppen kivégzést bámul fegyelmezett figyelemmel, apagyilkos lóg máris, ráng a test, törik a csigolya, hiszen hallani ezt is, a megakadó, majd fogyó lélegzet hegedűhangját, ahogy egy tüdő kis sípolás után összeesik, mint egy rongy.

És előbukkan Regina Passegiata halacskája, egy szép festésű mozaikkal, mintha a szavak hínárjából bukkan elő Laci, a fájós lábú, festő, Kollowitz magyar gróf, ki sírva beszélt egyszer Mahler igazgató úrral Pesten előadás után az Operában, a megbukott első szimfónia után, de az igazgató csak a mellette lévő asszonyt nézte, grófné, ó, édes istenem, ahogy nézte aztán a festő is, az a Laci, grófné, ó, édes istenem, és egy gomb, egy gomb, egy gomb, a telihold az ég kabátján, melyet magára kapott egy kalandos útján Gold Sámuel, és Erna galambként turbékoló mellei, semmi az egész.

Kiraboltak a Holdon, foglyul ejtettek, semmi az egész.

Férfit szerettem férfi létemre, semmi az egész.

Kútba löktem a gyilkos bátyámat, semmi az egész.

Hallott apám öklét anyám testén puffogni, semmi az egész.

Bármi megtörténhet, bármi elforoghatja magát, kevés lesz.

Egy meg egy, az anyyi, mint, minden meg minden, az anyyi, mint, hajaj. Egyszerre csak elhallgat minden kavicsdarab, az összes fűszál, repedés, kanálisnyalintás. A puszta. Az ég. A néma ember.

Egy óriás, égi könnycsepp, ez az az elbeszélés, mely mindenre hullni akar, mely semmire nem hull, mely mindent magába foglal, mely semmi se akar lenni, egy könnycsepp csak, mely mégis az összes, és ami hiányzik abból a mindből, ami éppen ő maga lenne. Nem azt mondjuk, hogy így kellett lennie. Nem azt mondjuk, hogy így volt. Nem fogjuk azt mondani sem, hogy így lesz.

A sárdagasztotta, fehér hátukkal, meszes oldalukkal a házak egymáshoz simulnak a templomig vezető, kikövezett kaptatón. A Kálvária domb, melyen apácák vonják magukat nehézkesen, a legfiatalabb húzza a többi. Jöttek a népek kereszttel, síró ének vérzett a szájukon. A férfi hangosabb, az asszony vékony furulyája tovább bírja. Azok a kövek, melyek az épületig visznek, fényesek, kifényesítette őket az akarat, a remény, a kötelesség és a félelem.

Mindegyik ház őriz titkot. Mindegyik ház őriz valami el nem mondott gazságot, vérfertőzést, és már soha el nem mondhatót.

Itt lúgot ittak, ott nikotint.

Saját kislányát baszta a gazda.

Az a kő, ami elrepült és egy Lajos nevű ember dobta, akinek egy társa azt fejtette ki néhány napja, egy hete, érthetően és elég nagy pontossággal, hogy ne higgye el, hogy ő nem bolond, ő a legnagyobb bolond, Lajos, bazmeg, te magadat őrized, amikor minket felügyelsz, elhittették veled, hogy ez a munkád, ez a felelősséged, a háborodottak, az elmebajosak, a skizofrének, a veszélyes tébolyultak megzabolázása, miközben te,

nézz csak magadra, hozzájuk tartozol!

Mivel vagy te nálam különb, Lajos, bazmeg, téged, aki azt hitte magáról, hogy épeszű, hogy megvan a magához való esze, a sütnivalója, úgy átbasztak, mint szart a palánkon, semmivel, de semmivel nem vagy különb nálam, a véreset szaró Tibi bácsinál, az összes itteni bolondnál, sokkal jobban hozzánk tartozol, mint bármihez a világon.

Hát ez a Tibi bácsi, akit agyonverték, jól fölvilágosította azért.

Lajos hallgatja az ég zenéjét, kimegy a világba, megkeresi a követ, hajol érte, a kezébe veszi.

Lassan lépdél, nézelődik.

Átgondolja, ki ajánlotta neki ezt a felügyelői állást a bolondok házában. Már emlékszik. Már tudja.

Az 1941-es városi farsangon nagy meglepetésre Gál Endre középiskolai tanár is föllépett. Egy bizonyos Taligást játszott. Szakadt ruhába öltözött, afféle madárijesztő volt. Senki nem tudta, ki ez a Taligás, miért járkal fel s alá a teremben kissé részegen, üres taligával a nagytiszteletű tanár. Az urak derültek. Igazuk is volt. Gál azt állította, hogy az üres taliga tele van versekkel, költeményekkel.

Cipelem a verset, uraim!

A költészet súlya, ereje, hogy úgy mondjam, a világra gyakorolt befolyása!

Vilmuskát ültették bele a nagy hasával, ő is vers.

Hallják-e a könnyemutatóványosokat, ordít a tanár!

Hogyne, persze. Halljuk, halljuk, mint a porbafingást.

Csóri szolgabíró úr Caesarnak öltözött, ave, uram, hozzátok elibém Kleopátrát.

Jenő, bazmeg, ez a konyhalány.

Ne remegjél már, nem eszlek meg, csibe.

Feleségem őnagysága?!

A jegyző úr Adolf Hitlernek maszkírozottatott, a germánok dicső kancellárja, ez nagyon érdekes volt, mindig leesett a kefebajusza, a faszomat nem tudjátok rendesen odaragasztani, és a kis titkár sápadtan igazgat. Igen, igen, mindjárt, jegyző úr. Lesz bajusza, jegyző úr. Mert még ha pinaszőr lenne! Nem az a tenyeres talpas, mulattató, a Chaplin, kérem? Nein, nein, ich bin Adolf.

Én egy himnusz vagyok, egy... egy elégia, Barotány Vilmos sikoltozott a boldogságtól a teremben körbezörgő, nagy tapsot kapó taligában, fogta a gömbölyű hasát, óvatosan, óvatosan haladjunk. Radu Kipter hozta előzőleg a lemezeket, melyeket az egyház képviselői még meghallgattak abból a célból, hogy mit tartalmaznak. Úgynevezett előhallgatás. Na volt is ájuldozás. Kék Duna keringő, Csárdáskisasszony közé ócska négerek ócska zümmögéseit dugta, melyek most előkerültek. Az öngyilkosok dala, paff.

Kérem, Amierikában is sláger!

New Yorkban elénekli az Empire State Buildind legtetetjéről, körbenéz utoljára, és hopp.

Hát éppen azért vegye csak le azt a szart! Nem zene! Katonanótát, uraim!

Lajos benézett a kaszinóajtón, az ajtónálló odébb lökni se tudta, olyan erő szorult belé, meglátja azt, akit keresett. Az az úr kacagott éppen. Koccint. Kacag. Koccint. Kacag. A lánya taligában visong.

Lajos bólint, és hazaindul, mintha nem is lenne már teste, csak szellem lenne, árnyék lenne. Egész éjszaka iszik. Másnap korán megy a vásárra, akkor és ott dobja el a követ, az emlegetett macskakövet, mi úgy száll, mintha mindent húzna maga után. Doktor Barotány a karlendítés pillanatában fordul meg és lép Csóri szolgabíró felé. Akkor már fúzi is a karját a rendőrkapitány karjába, hogy valami városi dolgot, beruházás, kérlek, megbeszéljenek.

A kő elszáll Barotány mögött s az egyik kofa mellett a földre hull. A kofa átnyújtja vevőjének a spárgázott lábú tyúkot. Lajos néz. Pedig dobott ő már tehenet is fejbe, hogy az nem adott tejet többé. Ökröt is taglózott, bikát. Senki se látta. Vagy nem akarják látni, az is lehet.

Senki se szólt rá, hogy Lajos, az isten áldjon meg, mit teszel.

Senki se mondta, hékás, mi ütött beléd, mit csinálsz.

Lajos visszaballagott a bolondok házához, megállt a kerítésnél. Itt eszkábált magának Tibi bácsi csodás, városhíres kiülőt. Fölkapaszkodott, elhelyezte benne a testét, nem rá volt szabva, az az igazság.

Barotány holnap arra jár, megáll előtte, vigyorog.

– Te vagy a trónörökös, Lajos.

– Én vagyok, rendőrfőnök úr.

– Aztán tudod-e, mit örököltél? Mert nem csak ezt a szart – mutat Barotány az ülőkére, s a hivatali oldaltáskájába nyúl, kikapcsolja, és emeli belőle azt a követ. Lajosnak nyújtja. Az meg elmosolyodik, átveszi. Odaszorítja maga mellé, de mert nagyon nyom, mégis inkább az ölébe veszi, rajta tartja a tenyerét. Most szétbaszhatná a tisztelt rendőrfőnök úr fejét, vajon miért nem teszi. Ki érti ezt.

– Jól van, úgy igaz, hogy nagyon sok bolondságot örököltem – mondja Lajos. – Az az igazság, rendőrfőnök úr, hogy magunk se tudjuk mit örököltünk. Ha azt az ember el tudná mondani. El tudná beszélni, ugye. Az örökségét, amiről nem is tud vagy nem akar tudni, a dolgokat, amik megtörténetek vagy nem történtek meg, mégis úgy tekintünk rájuk, hogy bemocskolták a lelkünket vagy a szívünket. Ami a miénk, másé is. Ami a másé, arra mi is igényt tartunk. Hogy lehet ezt elmondani. Hát, ha itt valaki ezen az utcán, a téren, majd egyszer beszélni kezd, éles, átható hangon, nagy elánnal, olyan elszántsággal, mint az éjszaka villanó karátjai után induló rablók, akkor ezt majd mind figyelembe veszi. Vagy nem veszi. Hát mit tudom én, kérem. Néha arra gondolok, amit örököltünk, el kell mondani. Ha meg nem akarjuk vagy nem tudjuk, akkor azt kell hagyni, az örökséget. Hogy ő beszéljen. Mondja el. Mert, uram, az örökség nem hallgat. Hallgathat sokáig. De egyszer beszélni kezd úgylis.

